

Özgün Makale

Çocuklarda Yetersiz Beslenme ve Eşitsizlik: Seçilmiş Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Bir Analiz

Child Malnutrition and Inequality: A Comparative Analysis of Selected Countries

Temmuz Gönc Şavran^{ID}*Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Eskişehir, Türkiye*

Öz

Bu çalışma, çocuk yetersiz beslenmesinin arkasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri incelemekte ve Türkiye'nin konumunu karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirmektedir. UNICEF ve Dünya Bankası kaynaklarından alınan veriler kullanılarak 2004-2014 ve 2015-2025 dönemleri için karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Örneklem amaca göre seçilmiştir ve Afganistan, Almanya, Hindistan, Irak, Nijer, Pakistan, Türkiye ve Birleşik Krallık'ı içermektedir. Ülkelere ait beslenme göstergeleri (bodurluk, zayıflık, fazla kiloluluk) ile sosyo-ekonomik göstergeler (kişi başına GSMH ve Gini katsayısı) arasındaki ilişkiler, betimsel istatistikler ve Pearson korelasyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, Türkiye'nin bodurluk oranının önemli ölçüde iyileşerek %11,3'ten %5,3'e düştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, gelir eşitsizliği artmış (Gini 39,0'dan 43,0'a yükselmiştir) ve fazla kiloluluk oranları azalmamıştır. Korelasyon analizi, kişi başına gelir ile sağlıklı çocuk oranları arasında 2004-2014 döneminde güçlü bir pozitif ilişki olduğunu doğrulamış ($r=0,895$; $p<0,01$), bu ilişki 2015-2025 döneminde zayıflamıştır ($r=0,702$; $p=0,052$). Çocuk yetersiz beslenmesiyle mücadelede yalnızca ekonomik büyüme yeterli değildir; gelirler arttıkça sosyal eşitsizlikler daha büyük bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir stratejiler yalnızca gelir artışına değil, aynı zamanda fazla kiloluluk da dahil olmak üzere tüm yetersiz beslenme biçimlerini ele almak için hakkaniyetli dağılıma odaklanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: child malnutrition, socio-economic inequality, Turkey, comparative analysis.

Abstract

This study examines the socio-economic inequalities behind child malnutrition and assesses Turkey's position from a comparative perspective. A comparative analysis was conducted for 2004–2014 and 2015–2025 using data from UNICEF and the World Bank. The purposively selected sample includes Afghanistan, Germany, India, Iraq, Niger, Pakistan, Turkey, and the United Kingdom. Relationships between nutritional indicators (stunted, wasted, overweight) and socio-economic indicators (GNI per capita and Gini coefficient) were analyzed using descriptive statistics and Pearson correlation. Results show Turkey's stunting rate improved significantly, falling from 11.3% to 5.3%. However, income inequality increased (Gini rose from 39.0 to 43.0) and overweight rates remained high (7.5%). Correlation analysis confirmed a strong positive link between per capita income and healthy child rates in 2004–2014 ($r=0.895$; $p<0.01$), which weakened in 2015–2025 ($r=0.702$; $p=0.052$). Economic growth alone is insufficient to combat child malnutrition; as incomes rise, social inequalities play a greater role. Sustainable strategies should therefore focus not only on income growth but also on equitable distribution to address all forms of malnutrition, including overweight.

Keywords: çocuk yetersiz beslenmesi, sosyo-ekonomik eşitsizlik, Türkiye, karşılaştırmalı analiz.

Geliş Tarihi / Received: 16.10.2025 Kabul Tarihi / Accepted: 27.10.2025 Yayın Tarihi / Published: 18.11.2025

Sorumlu Yazar / Correspondence: Temmuz Gönc Şavran Eposta: temmuzgonc@gmail.com

Sorumlu Editör / Handling Editor: Nuray Özgülnar

Atıf için / Suggested Citation: Gönc Şavran, T. (2025). Çocuklarda Yetersiz Beslenme ve Eşitsizlik: Seçilmiş Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa)*, SONBAHAR(16), 37-56.

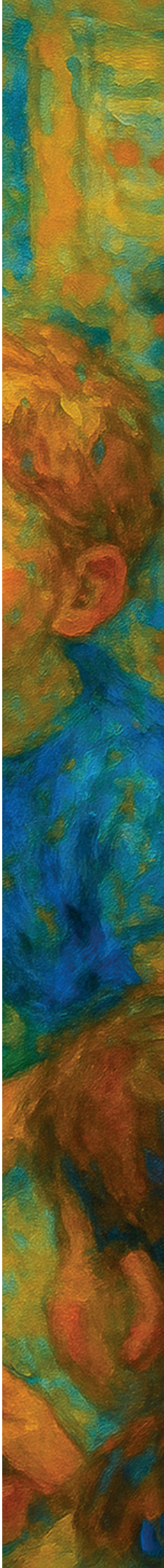
Giriş

Çocuk yetersiz beslenmesi (malnutrisyon), bir çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi için gerekli olan besinleri doğru miktar ve çeşitlilikte alamamasını ifade eder. Sadece aç kalmayı değil, dengesiz ve kalitesiz beslenmeyi de içeren yetersiz beslenme fazla kiloya da neden olabilir. Çocuklarda yetersiz beslenme, tarımsal üretimdeki ilerlemelere rağmen 21. yüzyılda ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Milyonlarca çocuğun yaşamını ve gelişimini riske atan yetersiz beslenme tıbbi bir beslenme bozukluğu olmanın ötesinde, topluma kök salmış olan sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerin bir tezahürüdür. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2024) ve UNICEF verileri küresel olarak beş yaş altı çocukların dörtte birinin bodur olduğunu, yani yaşlarına göre boylarının kısa olduğunu göstermektedir. Yetersiz beslenmenin yaygınlığını gösteren bu durum çocukların fiziksel ve bilişsel potansiyellerine erişememelerine neden olarak toplumun refahını zedelemektedir.

Türkiye son yıllarda sağlık ve sosyal yardım alanlarında önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da yetersiz beslenme konusunda karmaşık verilere sahiptir. Bu makalenin amacı, çocuk yetersiz beslenmesi olgusunu bir sosyal adalet meselesi olarak ele alarak dünya genelindeki ve Türkiye’deki mevcut durumunu ve değişimi ortaya koymak, gelir ve eşitsizlikle ilişkilendirmek ve yorumlamaktır.

Kuramsal Çerçeve: Yetersiz Beslenmeyi Sosyal Adalet Perspektifinden Okumak

Çocuk yetersiz beslenmesi, geleneksel olarak tıbbi bir çerçevede ele alınmış ve bir kalkınma sorunu olarak görülmüştür. Ne var ki bu yaklaşım sorunun yapısal nedenlerini görmezden gelmektedir. Bu çalışma yetersiz beslenmeyi, toplumsal örgütlenmenin ve kaynakların eşitsiz dağılımının bir sonucu olarak görmektedir. Bu nedenle konuyu bir sosyal adalet meselesi olarak kavramsallaştırmakta ve kuramsal çerçevesini Amartya Sen’in “Yapabilirlikler Yaklaşımı” ve Nancy Fraser’ın “İkili Adalet Modeli” üzerine kurmaktadır.

Amartya Sen’in Yapabilirlikler Yaklaşımı (Sen, 1985; 1999), bireyin refahını ve özgürlüğünü anlamak için, sahip olduğu mallardan (gelir, gıda) ziyade, o mallarla gerçekte ne yapabildiğine, yani “yapabilirliklerine” (capabilities) odaklanır. Bu perspektiften bakıldığında, yetersiz beslenme, salt kalori eksikliğinden öte, bir çocuğun iyi beslenmiş olma, sağlıklı büyüme, bilişsel kapasitesini geliştirme ve nihayetinde potansiyelini gerçekleştirme gibi temel insani yapabilirliklerinden mahrum kalması anlamına gelir. Bu mahrumiyet, çocuğu bir “insan olma” vasfıyla sahip olması gereken özgürlükler alanından dışlar ve onu yaşam boyu sürecek bir dezavantajlar sarmalının içine hapseder. Dolayısıyla, yetersiz beslenme ile mücadele, sadece gıda temin etmek değil, çocuklara bu temel yapabilirlikleri geri kazandırmak, onları özgürleştirmek anlamına gelir.

Yapabilirlik yoksunluğunun anlamını netleştirmek için, Sen’in yaklaşımı Fraser’ın modeliyle birlikte düşünülebilir. Fraser’a (2003) göre gerçek anlamda bir sosyal adalet ancak birbiriyle yakından ilişkili iki boyut olan dağıtımsal adalet ve tanınma adaletinin aynı zamanda sağlanmasıyla mümkün olabilir. Dağıtımsal Adalet (Distributive Justice), sosyal adaletin ekonomik boyutunu, diğer bir deyişle maddi kaynakların, gelirlerin, hizmetlere ve fırsatlara erişimin toplumda adil bir şekilde dağılımını ifade eder. Dağıtımsal adalet yetersiz beslenme açısından hanelerin gıdaya, temiz su ve kanalizasyona, sağlık hizmetlerine ve eğitime ekonomik olarak erişebilirliği ile ilişkilidir. Gelir eşitsizliği, yoksulluk ve sosyal güvencesizlik dağıtımsal adaletsizliğin tipik yansımalarıdır ve bunlar da hangi çocukların yetersiz besleneceğini belirleyen temel yapısal faktörler arasındadır. Adaletin toplumsal ve kültürel boyutunu ifade eden Tanınma Adaleti (Recognition Justice) ise birey ve grupların sosyal statülerinin, kimliklerinin ve kültürel değerlerinin eşit saygı görüp görmediği, eşit temsil edilip edilmediği ve karar alma mekanizmalarında eşit yer bulup bulamadıkları ile ilgilidir. Sığınmacılar, mülteciler, kırsal alanlarda yaşayanlar, gettolaşmış veya marjinalleşmiş bölgelerde yaşayan yoksullar gibi çeşitli toplulukların ihtiyaçlarının sistematik olarak görmezden gelinmesi yetersiz beslenmeye neden olabilir.

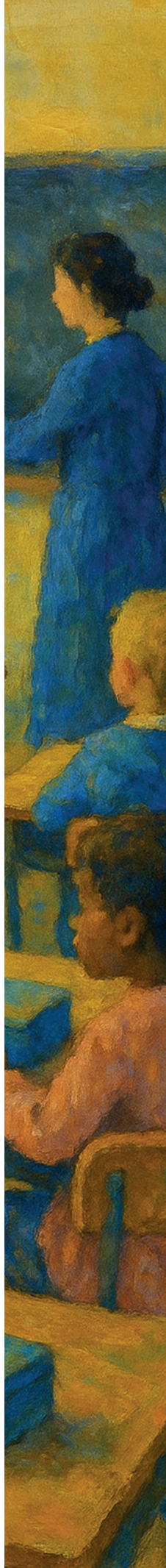
Bu kavramsal çerçeve içinde çocuk yetersiz beslenmesi hem dağıtımsal adaletle hem de tanınma adaletiyle kesişerek ortaya çıkan çok katmanlı bir toplumsal dışlanma biçimidir. Bu nedenle, soruna yönelik etkili müdahaleler yalnızca gıda paketleri dağıtmak veya gelir transferi yapmak gibi dağıtımsal düzeltmelerle sınırlı kalmamalıdır. Etkili bir çözüm için marjinalleştirilmiş grupların sosyal statüsünü

güçlendirmeyi, onları karar alma süreçlerine dahil etmeyi ve kültürel kimliklerini tanımayı hedefleyen, diğer bir deyişle tanınma adaletini inşa eden politikalar da geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Her çocuğun temel beslenme hakkının salt bir insani yardım konusu olmaktan çıkıp, gerçek bir sosyal adalet talebi olarak temellendirilebilmesi ancak bu şekilde mümkün olur.

Literatür

Dünya genelinde 2022 yılında 5 yaş altı 149 milyon çocuğun bodur (yaşına göre çok kısa), 45 milyon çocuğun cılız (boyuna göre çok zayıf) ve 37 milyon çocuğun fazla kilolu veya obez olduğu tahmin edilmektedir ve beş yaş altı çocuk ölümlerinin neredeyse yarısı yetersiz beslenmeyle bağlantılıdır (DSÖ, 2024). Bu ölümler çoğunlukla düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana gelmektedir. Küresel düzeyde çocuk yetersiz beslenmesi üzerine yapılan çalışmalar, gelir düzeyi ve beslenme arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Boylamsal çalışmalar, özellikle düşük gelirli ülkelerde kişi başına düşen gelirde arttıkça bodurluk (stunting) oranlarının da azaldığını ortaya koymuştur (Smith & Haddad, 2015). Güney Asya ve Sahra Altı Afrika’da yapılan araştırmalarında Smith ve Haddad (2015), gelir artışını hedefleyen makroekonomik politikaların, hanehalkı gıda güvenliği üzerinde doğrudan bir etki yarattığını ve bu durumun çocukların cılızlık, bodurluk ve fazla kilo ölçümlerinde iyileşmeye yol açtığını belgelemiştir. Bu çalışma aynı zamanda gelir artışının tek başına yeterli olmadığına, temiz suya erişim, sanitasyon ve anne eğitimi gibi faktörlerin de beslenme sonuçları üzerinde belirleyici olduğuna işaret etmektedir.

Jiayi, Anjorin ve Uthman (2024) çocukluk çağı yetersiz beslenmesine ilişkin eşitsizliklerin altında yatan faktörleri anlamayı amaçladıkları araştırmalarında 2015-2020 yılları arasında 27 ülkede yürütülmüş Demografik ve Sağlık Araştırmaları (DHS) verilerini kullanmış, 138,782 çocuğun verisini analiz etmiş ve tüm ülkelerde çocukluk çağı yetersiz beslenme ortalamasının %10.5 olduğunu ortaya koymuşlardır. Bulgular çocuğun yaşı, cinsiyeti, ishal/ ateş öyküsü, emzirme durumu, anne yaşı, anne çalışma durumu, anne sağlık davranışı

ve yaşanan yer (kır/kent) gibi bireysel düzeydeki faktörler kontrol altına alındığı halde 27 ülkenin 10'unda, düşük gelirli hanelerdeki çocuklarda yetersiz beslenme oranının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sadece üç ülkede (Liberya, Tacikistan, Sierra Leone) bu eşitsizlik yüksek gelirli grupların aleyhine işlemiştir. 27 ülkenin yedisinde, eğitimsiz annelerin çocuklarında yetersiz beslenme oranı anlamlı şekilde daha yüksekken beş ülkede ise tam tersi bir eşitsizlik, yani eğitilmiş annelerin çocuklarında oranın yükseldiği gözlemlenmiştir. Araştırmaya göre düşük hane geliri, çocukların yetersiz beslenmesine en çok etki eden faktörlerden biridir. Çalışma, çocukluk çağı yetersiz beslenmesinde gelir ve eğitim temelli eşitsizliklerin varlığını doğrulamış ve bu eşitsizliklere katkıda bulunan faktörlerin ülkeden ülkeye büyük ölçüde değiştiğini ortaya koymuştur. Bir ülkede eşitsizliği derinleştiren bir faktör (örneğin, kırsalda yaşamak), başka bir ülkede bu açığı kapatmaya yardımcı olabilmektedir. Bu durum, tek tip bir politika yaklaşımının işe yaramayacağını güçlü bir şekilde göstermektedir. Bu bağlamda çocukluk çağı yetersiz beslenmesiyle mücadelede başarı için, yalnızca genel oranları düşürmeyi değil, aynı zamanda her bir ülkenin kendine özgü sosyo-ekonomik dokusundan kaynaklanan eşitsizlikleri hedef alan, bağlama duyarlı ve çok boyutlu politika stratejilerinin geliştirilmesinin kritik önem taşıdığını vurgulamaktadır.

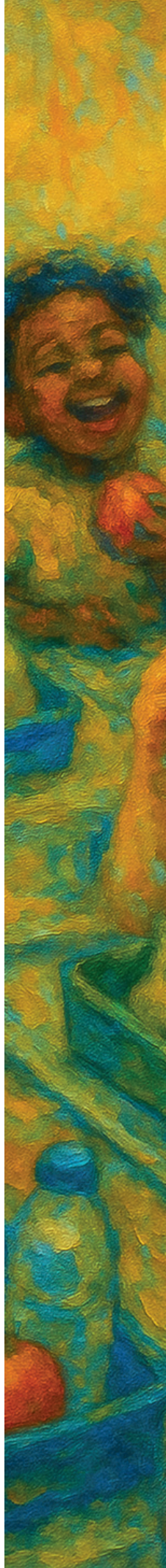
Çocuk yetersiz beslenmesindeki sosyoekonomik eşitsizliği inceleyen ve 47 gelişmekte olan ülkedeki verileri analiz eden Van de Pel vd (2008) ülkelerin neredeyse tamamında bodurluk oranının yoksul kesimlerde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Cılızlık da genellikle yoksullarda daha yaygın olsa da eşitsizlik bodurluğa kıyasla daha sınırlıdır. Ülkelerin yaklaşık üçte birinde sosyoekonomik eşitsizlik istatistiksel olarak anlamlı değildir. Çalışma çocuk yetersiz beslenmesinde sosyoekonomik eşitsizliğin gelişmekte olan dünyada yaygın bir sorun olduğu ve sosyal bir adaletsizlik nedeni olduğu sonucuna varmaktadır. Yazarlara göre ortalama yetersiz beslenme oranını düşürmek, eşitsizliği otomatik olarak azaltmaz. Politika yapıcılar, yalnızca ortalamalara odaklanmamalı, eşitsizliğin dağılımını da dikkate almalıdır.

Prasad, Pezhhan ve Patil (2021) Ulusal Aile Sağlığı Araştırması-4 (NFHS-4) verilerine (259,627 çocuk) kullandıkları, lojistik regresyon ve nüfus atfedilebilir risk (par) analizleri uyguladıkları çalışmalarında yoksul hanelerde %48.1 bodurluk, %45.2 düşük kilo saptamıştır. Çalışmanın sonucuna göre yoksulluk, sosyal eşitsizlikler ve eğitimsizlik çocuk yetersiz beslenmesinde bağımsız risk faktörleridir. Annelerin

eğitim düzeyinin artırılması ve yoksullukla mücadele programlarının çocuk yetersiz beslenmesini azaltmada kritik öneme sahip olduğunu vurgulayan çalışma, özellikle hassas gruplara yönelik hedefli müdahale programları önermektedir.

Adalı ve Tezcan (2013) Türkiye’de çocukluk dönemi yetersiz beslenme sorununu, özellikle de kronik yetersiz beslenmenin (bodurluk) sosyo-ekonomik eşitsizlikler bağlamında nasıl dağıldığını incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında 1993-2008 yılları arasında yetersiz beslenme göstergelerindeki değişimi ve eşitsizliklerin zaman içindeki evrimini analiz etmiş ve risk gruplarını belirlemişlerdir. Yazarlar Türkiye’de 1993-2008 döneminde çocuklarda yetersiz beslenme oranlarında çarpıcı düşüşler yaşandığını vurgulamaktadır, nitekim bodur çocuk oranı %18.9’dan %10.3’e (%46 azalış), düşük kilolu çocuk oranı: %9.5’ten %2.8’e (%70’e yakın azalış), cılız çocuk oranı: %3’ten %0.9’a (%70 azalış) gerilemiştir. Ancak oranlardaki bu iyileşmeye rağmen eşitsizlikler azalmamış, hatta bazı alanlarda derinleşmiştir. Bodurluk oranı Doğu bölgesinde (%21) diğer tüm bölgelerden (örneğin Batı’da %7.6) belirgin şekilde yüksektir. Türkiye’deki tüm bodur çocukların yaklaşık yarısı Doğu bölgesinde yaşamaktadır. En yoksul %20’lik hanelerdeki bodur çocuk oranı (%22), en zengin %20’lik hanelerdeki oranın (%2.1) 10 katından fazladır. Bu fark 1993’te 6.7 iken 2008’de 10.5’e çıkarak artmıştır. Servet eşitsizliğini ölçen Yoğunlaşma İndeksi (Concentration Index) bodurluk için 1993’te -0.29’dan 2008’de -0.39’a düşmüştür. Bu negatif yöndeki artış, eşitsizliğin derinleştiğini göstermektedir.

Son dönemdeki araştırmalar özellikle Türkiye gibi üst-orta gelirli ülkelerde sorunun doğasının değişmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Popkin’in (2017) beslenme geçişi (nutrition transition) teorisi, bu ülkelerde bodurluk ve cılızlık gibi geleneksel yetersiz beslenme formlarıyla birlikte fazla kilonun da hızla arttığını göstermektedir. T.C. Sağlık Bakanlığı’nın 2019 Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması verileri, bu çifte yükü doğrular nitelikte olup, 0-5 yaş grubunda bodurluğun azalmasına rağmen fazla kiloluluk yaygınlığının endişe verici düzeyde yüksek seyrettiğini belgelemiştir. Ayrıca, OECD ülkeleri genelinde yapılan çalışmalar, yüksek gelir eşitsizliğinin (Gini katsayısı) çocukluk çağı obezitesiyle

pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle, gelir dağılımı daha adaletsiz olan ülkelerde çocukluk çağı obezite oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (White vd., 2022; Miyawaki vd., 2021). Türkiye, OECD ülkeleri arasında yüksek Gini katsayısına sahip ülkelerden biridir ve bu durum, çocukluk çağı obezitesinin yaygınlığı ile ilişkilendirilmektedir (Miyawaki vd., 2021). Bu bulgular, yalnızca kalori alımını artırmaya yönelik geleneksel politikaların yetersiz kaldığını ve besin kalitesi, gıda güvenliği ve sosyal eşitsizliklerle mücadeleyi içeren çok boyutlu stratejilerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Mevcut literatürde önemli bir boşluk, özellikle Türkiye gibi geniş mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkelerde, bu hassas gruba yönelik ayrıştırmış beslenme verilerinin eksikliğidir. UNICEF ve Dünya Bankası gibi uluslararası veri kaynakları, genellikle mülteci popülasyonlarını ulusal verilerden ayrıştırmamakta, bu da mülteci çocukların beslenme durumuna ilişkin sistematik bir değerlendirmeyi engellemektedir. Fraser'ın (2003) tanınma adaleti çerçevesi, bu çocukların sadece ekonomik yoksunluk (dağıtımsal adaletsizlik) nedeniyle değil, aynı zamanda dil engelleri, ayrımcılık ve hizmetlere erişimdeki kısıtlar gibi tanınma adaletsizlikleri nedeniyle de beslenme yetersizlikleri açısından yüksek risk altında olabileceğini öne sürmektedir. Bu veri eksikliği, Türkiye'deki beslenme eşitsizliklerinin tam resmini anlamayı ve mülteci çocukların beslenmenin çifte yükünü (hem bodurluk hem de fazla kilo) nasıl deneyimlediğine dair kanıta dayalı politikalar geliştirmeyi zorlaştırmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, çocuk yetersiz beslenmesi ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlayan nicel bir araştırmanın bulgularını sunmaktadır. Araştırma, ikincil veri kaynaklarına dayalı olarak tasarlanmış olup kesitsel, betimleyici, karşılaştırmalı ve açıklayıcı niteliktedir. Bu araştırma, kamuya açık ve anonimleştirilmiş ikincil veri setleri kullanılarak gerçekleştirildiğinden, etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Araştırma Deseni ve Veri Toplama

Çalışmanın verileri, güvenilirliği uluslararası düzeyde kabul görmüş kurumlardan sağlanan ikincil

verilerden oluşmaktadır. Araştırma, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş sekiz ülkeyi (Afganistan, Almanya, Hindistan, Irak, Nijer, Pakistan, Türkiye, Birleşik Krallık) kapsamaktadır. Bu ülkelerin seçiminde, küresel ölçekte farklı gelir gruplarını (düşük, orta, yüksek gelir), farklı coğrafi bölgeleri ve farklı beslenme profillerini temsil etme kriterleri gözetilmiştir. Bağımlı değişkenler olan beslenme verileri UNICEF'in resmi veri portalından (data.unicef.org) alınmıştır. Bu veriler, 2004-2014 ve 2015-2025 dönemlerindeki yıllar için model tahminlerini içermektedir. Kişi Başına Milli Gelir (ABD doları) ve Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayısı) verileri Dünya Bankası veri tabanından (data.worldbank.org) alınmıştır. Seçilen iki dönem içinde seçilen ülkelerin çok sayıda verisi olduğunda ortalaması alınmış, bu tarih aralığında tek verisi olduğunda bu veri kullanılmıştır.

Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics yazılımı kullanılmıştır. Analiz stratejisi iki aşamalı olarak tasarlanmıştır. İlk aşamada, her bir ülke için iki farklı zaman dilimindeki (2004-2014 ve 2015-2025) beslenme durumu ve sosyo-ekonomik göstergeler karşılaştırmalı olarak sunulmuş, böylece ülkelerin beslenme profilindeki değişimler ve mevcut konumları betimsel analizle ortaya konmuştur. İkinci aşamada, beslenme durumu ile sosyo-ekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ölçmek için Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmadaki temel sınırlılık, korelasyon analizinde kullanılan örneklem büyüklüğünün ($n=8$) küçük olmasıdır. Ancak, bu durum çalışmanın değerini azaltmamaktadır, analizin niteliğini ve amacını anlamak için kritik öneme sahiptir. İlk olarak bu çalışma, istatistiksel genelleme yapmaktan ziyade, seçilmiş vakalar (ülkeler) üzerinden teorik bir ilişkiyi keşfetmeyi ve göstermeyi hedeflemektedir. Küçük ama stratejik olarak seçilmiş bir örneklem, farklı senaryoları temsil etmesi açısından zengin bir karşılaştırmalı analiz olanağı sunar. İkinci olarak, küçük örneklemelerde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin (özellikle $p < 0.01$ düzeyinde) ortaya çıkması daha zor olmasına rağmen 2004-2014 döneminde kişi

başı gelir ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasında bulunan .895 gibi yüksek ve anlamlı bir korelasyon katsayısı, değişkenler arasında gerçekten güçlü bir ilişki olduğuna dair çok değerli bir kanıt teşkil etmektedir. Analizin amacı çok sayıda ülkeyi kapsayan nihai bir model oluşturmak değil, makalenin giriş ve literatür taramasında ortaya konan kavramsal çerçeveyi (yoksulluk ve eşitsizliğin beslenme üzerindeki rolü) somut ve nicel verilerle desteklemektir. Bu bağlamda, sekiz vaka üzerinden elde edilen bulgular, bu teorik ilişkileri göstermek için yeterli ve etkilidir.

İkinci olarak, analizde kullanılan veriler UNICEF ve Dünya Bankası'nın model tahminlerine dayanmaktadır. Özellikle 2020 sonrası döneme ait veriler tahmin niteliğinde olup, gerçek saha ölçümlerinden türetilen doğrudan gözlemleri temsil etmemektedir. Bu durum, özellikle 2015–2025 dönemi bulgularında belirli bir belirsizlik payı yaratmaktadır.

Üçüncü olarak, analizde yalnızca iki sosyo-ekonomik gösterge (kişi başına milli gelir ve Gini katsayısı) ile üç beslenme göstergesi (bodurluk, cılızlık, fazla kiloluluk) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çocuk yetersiz beslenmesi üzerinde belirleyici olan anne eğitimi, kentleşme düzeyi, sağlık hizmetlerine erişim, su ve sanitasyon altyapısı gibi diğer sosyal faktörler modele dahil edilmemiştir. Bu nedenle sonuçlar, yetersiz beslenmenin sosyo-ekonomik belirleyicilerinin yalnızca bir kısmına ışık tutmaktadır.

Dördüncü olarak, çalışmada kullanılan korelasyon analizi değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü göstermektedir; ancak nedensellik kurmaz. Bu nedenle bulgular, yönlendirici ve açıklayıcı nitelikte olup, ileriye dönük çok değişkenli regresyon ya da panel veri analizleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

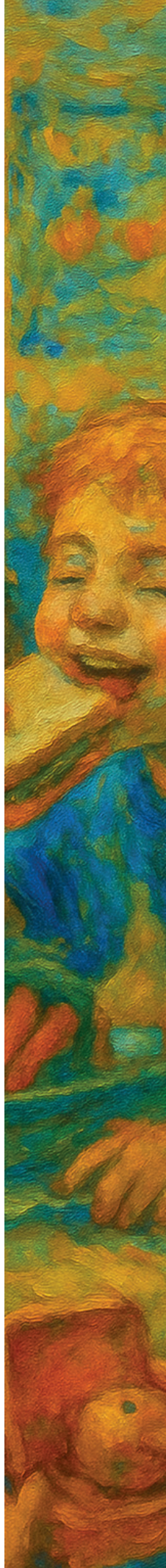
Bulgular

Bulgular, cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı benzer olan ülkeler gruplanarak sunulmuştur. Bu çerçevede ilk olarak tüm ülkelere dair temel göstergeler sunulacak, ardından Nijer, Hindistan, Afganistan ve Pakistan'ın, daha sonra Irak ve Türkiye'nin, takiben Birleşik Krallık ve Almanya'nın verileri sunulacak betimsel olarak yorumlanacak, son olarak cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocukların oranlarının Gini katsayısı ve kişi başına düşen milli gelirle korelasyonu incelenecektir.

Tablo 1, çalışmaya dahil edilen sekiz ülkeye ait temel sosyo-ekonomik ve beslenme göstergelerini iki dönem itibarıyla karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirden Afganistan (370 ABD doları) ile Almanya (54.960 ABD doları) arasında yaklaşık 150 katı bulan bir uçurum bulunmaktadır. Gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olan Gini katsayısı ise, Afganistan'da (59.0) son derece yüksek seviyede iken, aynı dönemde Almanya (32.4) ve Birleşik Krallık'ta (32.6) nispeten düşük seviyelerdedir. Beslenme durumunun bir özeti niteliğindeki cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı da bu ekonomik farklılıklarla paralellik göstermektedir. Nijer (%47.5) ve Afganistan'da (%50.9) her iki çocuktan birinin bodur, cılız veya fazla kilolu olduğu bir tablo ile karşılaşılırken, Almanya'da bu oran oldukça düşüktür. Türkiye özelinde ise, kişi başı gelirdeki artışa ve sağlıklı çocuk oranındaki iyileşmeye rağmen, Gini katsayısındaki belirgin artış (39.0'dan 43.0'a) dikkat çekicidir.

Nijer, Hindistan, Afganistan ve Pakistan, dünyadaki çocuk bodurluğunun yoğun ve inatçı olduğu bölgeler arasındadır. Dört ülkenin tamamı, çok yüksek düzeyde yüksek bodurluk oranlarıyla karşı karşıyadır (Şekil 1). Ancak, eğilimlerde önemli farklar vardır. Afganistan, bodurlukta %33.8'den %40.9'a yaşanan keskin artışla durumun aktif olarak kötüleştiği tek ülkedir. Bu durum, ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve krizin beslenme üzerindeki doğrudan ve yıkıcı etkisinin bir sonucu olarak okunabilir. Pakistan (%34.1, %33.7) ve Nijer (%34.6, %40.4) de benzer şekilde yüksek oranlara sahiptir, Pakistan'da bodurluk iki dönem arasında çok az gerilemiş, Nijer'de ise Afganistan kadar yüksek olmasa da bir artış gözlenmiştir. Nijer'deki bu artış bodurluğun sistemik ve değişime dirençli olduğunun bir göstergesidir. Hindistan, bodurluk oranını %38.1'den %28.4'e azaltmayı başarmışsa da bu oran yine de çok yüksektir.

Afganistan (%6.4, %2.3), Pakistan (%9.9, %4.3) ve Nijer (%10.8, %4.5) cılızlık, yani akut yetersiz beslenme oranlarını yaklaşık yarı yarıya azaltmayı başarmıştır. Ancak, Hindistan'da cılızlık oranı %11.3'ten %13.7'ye yükselmiştir ve bu durum endişe vericidir. Hindistan büyümekte olan ekonomilerden biri olsa da bu veri ekonomik büyümenin otomatik olarak beslenme güvenliğine dönüşmediğinin bir göstergesidir.

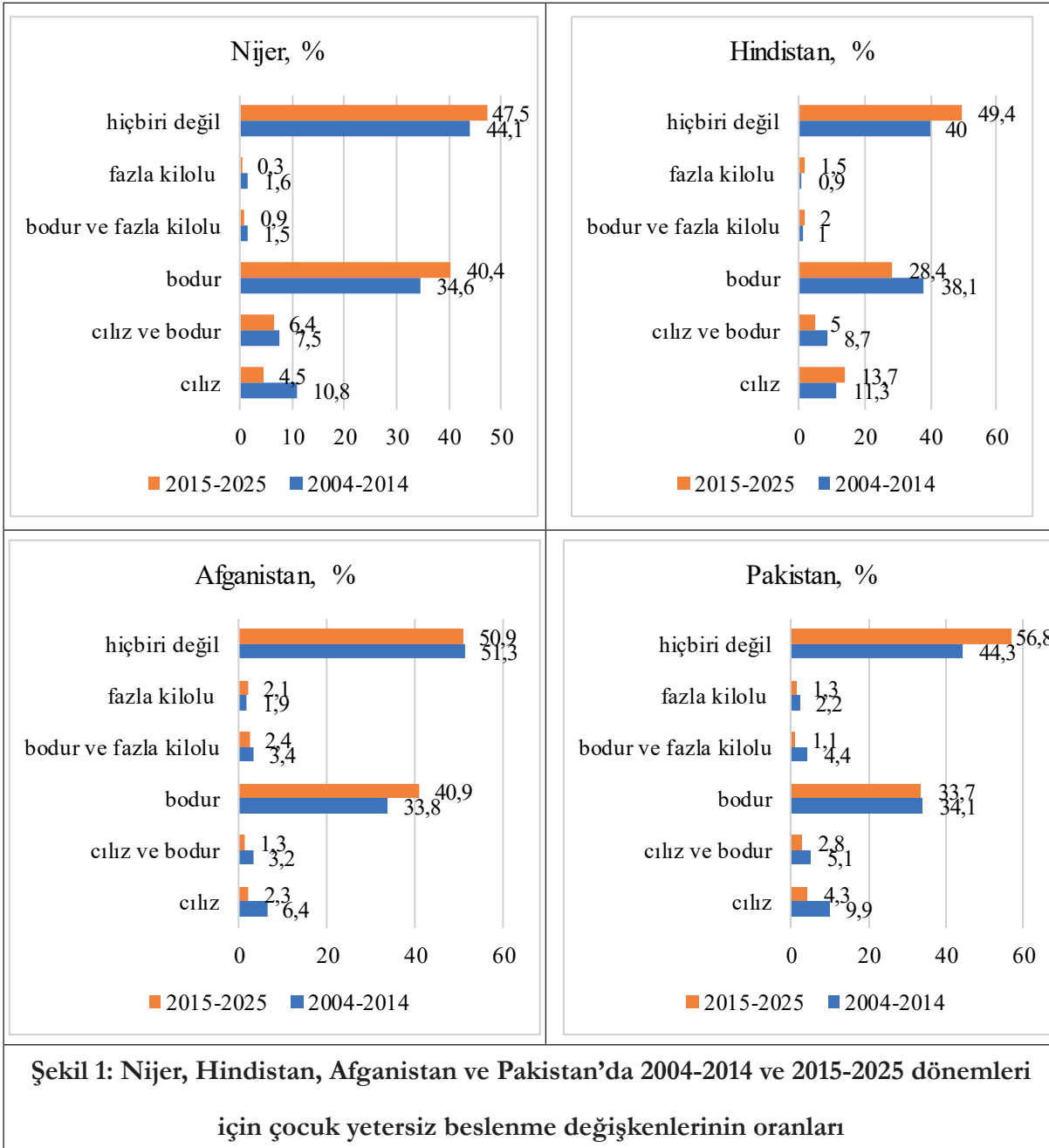

Tablo 1: Kapsama giren ülkeler için 2004-2014 ve 2015-2025 dönemlerinde cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı, Gini katsayısı ve kişi başına düşen milli gelir

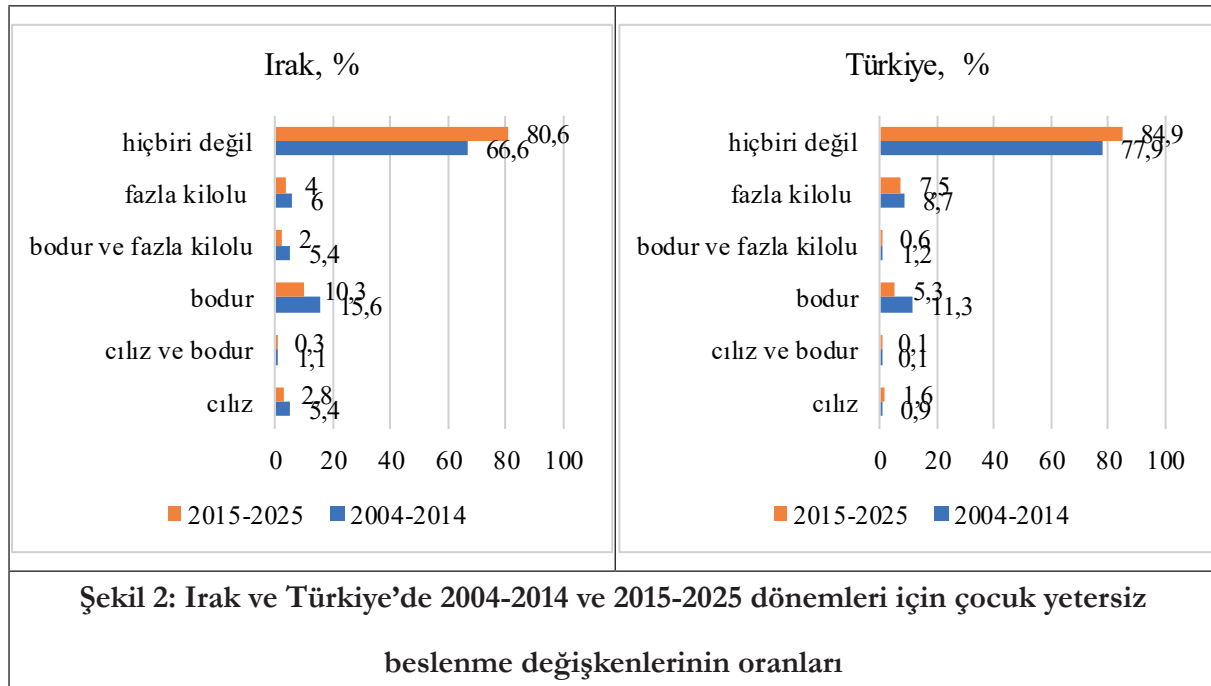
	2004-2014			2015-2025		
	Cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı, %	Gini katsayısı	Kişi başına düşen milli gelir (2010, ABD doları)	Cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı, %	Gini katsayısı	Kişi başına düşen milli gelir (2024-25, ABD doları)
Afganistan	51.3	Veri yok	530	50.9	59.0	370
Almanya	94.0	30.2	45540	95.4	32.4	54960
Birleşik Krallık	91.2	33.7	41760	91.3	32.6	48610
Hindistan	40.0	27.8	1210	49.4	28.8	2650
Irak	66.6	28.6	4390	80.6	29.5	6030
Nijer	44.1	31.5	480	47.5	37.3	660
Pakistan	44.3	29.5	1000	56.8	29.6	1430
Türkiye	77.9	39	10380	84.9	43	13150

Dört ülkede de fazla kiloluluk oranları düşük seyretmektedir. Ancak, Hindistan'da fazla kilolu oranının (%0.9 , %1.5) ve Nijer'de bodur ve fazla kilolu oranının (%1.5 , %0.9) varlığı, düşük kaliteli beslenmenin hem büyüme geriliğine hem de sağlıksız kilo alımına yol açabildiğinin erken sinyalleridir.

Bu dörtlü karşılaştırmada, beslenme sonuçları ile sosyo-ekonomik göstergeler arasında çarpıcı bir paralellik göze çarpmaktadır. Afganistan ve Nijer, hem en düşük kişi başı gelire (sırasıyla 370 ABD doları ve 660 ABD doları) sahip olmaları hem de yüksek/yükselen Gini katsayıları (Afganistan için 59, Nijer için 37.3) ile işaret ettikleri derin yoksulluk ve şiddetli gelir eşitsizliği ile bodurluk krizini doğrudan ilişkilendirmektedir. Bu ülkelerde, sadece mutlak kaynak yetersizliği değil, aynı zamanda mevcut sınırlı kaynakların da adaletsiz dağılımı, nüfusun büyük bir bölümünün temel gıdaya erişimini büyük ölçüde sınırlamakta ve kronik yetersiz beslenmeyi kalıcı hale getirmektedir. Nijer'de gelir eşitsizliğinin (Gini: 31.5'ten 37.3'e) artması, bodurluk oranındaki kötüleşmeyle (%34.6'dan %40.4'e) örtüşmektedir.

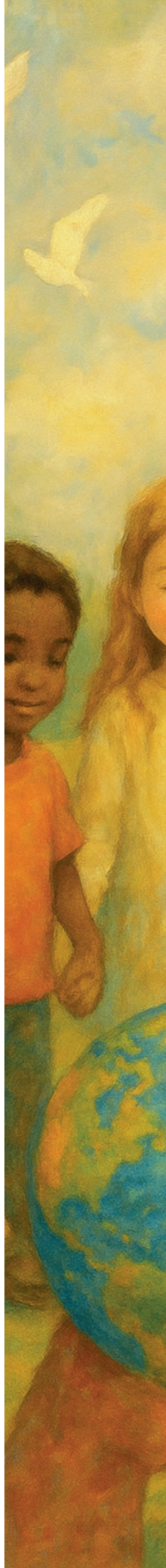
Öte yandan, Hindistan ve Pakistan üst-orta gelir seviyelerine (sırasıyla 2,650 ve 1,430 ABD doları) doğru ilerlerken, nispeten daha düşük ancak yine de kayda değer olan Gini katsayılarına sahiptir (Hindistan 28.8, Pakistan 29.6). Hindistan'ın bodurlukla mücadelede kaydettiği görece başarı, artan milli gelirin bir sonucu olarak görülebilir (Tablo 1). Ancak, Hindistan'da cılızlık oranındaki endişe verici artış (%11.3'ten %13.7'ye), ekonomik büyümenin faydalarının toplumun en savunmasız kesimlerine ulaşmakta yetersiz kaldığının bir göstergesidir. Bu, gelir dağılımındaki görece iyileşmenin en yoksul haneler için beslenme güvenliği sağlamada yeterli olmayabileceğini ortaya koymaktadır, ekonomik büyüme beslenme sonuçlarını iyileştirmek için gerekli olan ancak yeterli olmayan bir koşuldur.

Türkiye çocuk yetersiz beslenmesinin bazı formlarında kayda değer ilerleme kaydetmiştir. Türkiye’de sadece bodur çocukların oranı %11.3’ten %5.3’e belirgin bir düşüş göstermiştir (Şekil 2). Bu, ülkenin aynı dönemde kişi başına düşen milli gelirini 10.380 ABD dolarından 13.150 ABD dolarına çıkarmasıyla paralellik göstermektedir (Tablo 1). Bu bulgu, literatürde vurgulanan yoksulluğun azaltılmasının kronik yetersiz beslenmeyi azaltmada kritik bir role sahip olduğu yönündeki tezi destekler niteliktedir. Bodur, cılız veya fazla kilolu olmayan (hiçbiri değil), yani sağlıklı beslenen çocukların oranı %77.9’dan %84.9’a

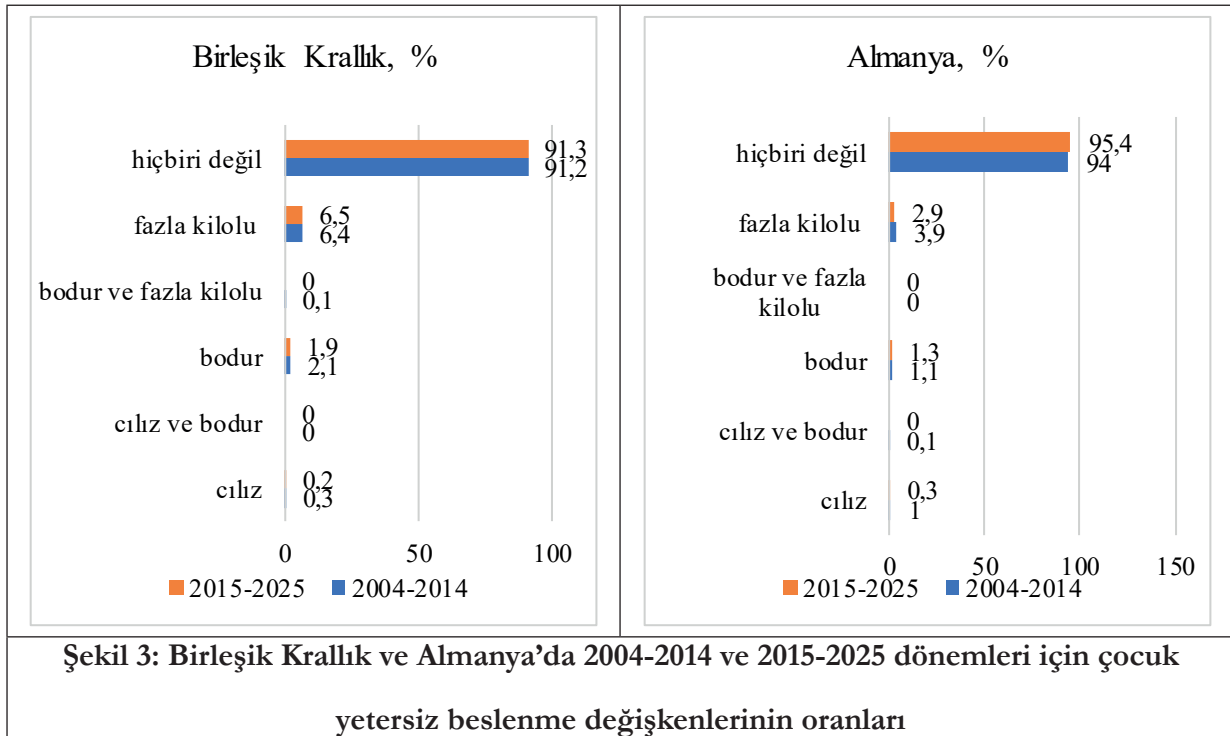
yükselmiştir. Beslenme açısından olumlu bir gösterge olsa da bu durum fazla kilo sorununu gizlememelidir. Sadece fazla kilolu olan çocukların oranı %8.7'den %7.5'e hafif bir düşüş göstermiş olsa da, bu oran Almanya (%3.9, %2.9) ve Birleşik Krallık (%6.4 , %6.5) gibi yüksek gelirli ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Bu durum, Türkiye'nin hem yetersiz beslenme hem de fazla kiloluluk sorunlarını aynı anda yaşadığını göstermektedir. Beslenme geçiş sürecinin tipik bir özelliği kabul edilen bu durum beslenmenin çifte yükü olarak adlandırılmakta ve işlenmiş gıdaların artan tüketimi, fiziksel aktivitenin azalması gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Popkin, 2017). Türkiye'deki yüksek fazla kiloluluk oranları, beslenme politikalarının bu yeni tehdide yeterince odaklanmadığını düşündürmektedir. Okul yemek programlarının kalitesi, şekerli/ gazlı içeceklerden alınan vergiler, obeziteyle mücadele programları gibi konuların daha fazla gündeme alınması gerekmektedir.

Irak'ın beslenme göstergeleri iki dönem arasında önemli ölçüde iyileşmiştir. Cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı %66.6'dan %80.6'ya sıçrama yükselmiş, bodurluk oranı %15.6'dan %10.3'e, cılızlık oranı ise %5.4'ten %2.8'e gerilemiştir. Yine de Türkiye verileri Irak'tan görece daha iyidir. Bu durum kısmen Türkiye'de kişi başına milli gelirin Irak'ın iki katından fazla olmasıyla ilgili olabilir, nitekim ekonomik büyüme, bodurluğun azalmasındaki etkenlerden biri olabilir. Ancak, asıl çarpıcı veri, Türkiye'nin Gini katsayısındaki ciddi artıştır. İlk dönem 39 iken ikinci dönem 43 olan Gini katsayısı, gelir dağılımının önemli ölçüde bozulduğunu gösterir. Eşitsizliğin derinleşmesi, fazla kiloluluk oranının yüksekliğine neden olabilir çünkü sağlıklı gıdaların yüksek maliyeti nedeniyle düşük gelirli aileler sağlıksız ve ucuz olan yüksek kalorili işlenmiş gıdalara yönelebirlirler. Bu bakımdan Türkiye, “gelir tuzağına” düşmüş gibidir, bir yandan ekonomik olarak büyümektedir, diğer yandan bu büyümeden toplumun tüm kesimleri eşit faydalanmadığı için beslenme sorunları sürmekte ve önceden çok görülmeyen fazla kiloluluk gibi yeni beslenme sorunları ortaya çıkmaktadır. Kişi başına milli geliri Türkiye'nin yarısı kadar olsa da Irak'ın Gini katsayısı (29.5) Türkiye'ye kıyasla çok daha düşüktür, yani gelir dağılımı daha adildir. Irak'taki hızlı iyileşmenin temel nedenleri arasında adil gelir dağılımı yer alıyor olabilir. Bunun yanında çatışma sonrası dönemde sağlanan insani yardımlar ve kaynakların

nüfusun geniş kısımlarına ulaşmasını sağlayan kalkınma yatırımları da etkili olmuş olabilir.

Almanya'nın beslenme göstergeleri neredeyse mükemmele yakındır, cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı zaten yüksek olan %94'ten %95.4'e yükselmiştir (Şekil 3). Bodurluk %1.1'den %1.3'e yükselmiş, cılızlık %1.0'dan %0.3'e gerilemiştir. Bu oranlar Almanya'da çocuk yetersiz beslenmesinin halk sağlığı sorunu düzeyinde görülmediğinin işaretidir. Almanya'da %3.9'dan %2.9'a gerileyen fazla kiloluluk, yüksek bir oranda olmasa da cılızlığa veya bodurluğa göre öne çıkmaktadır. Birleşik Krallık'ta (BK) da benzer şekilde cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı (%91.2, %91.3'e) yüksektir ve yetersiz beslenme oranları oldukça düşüktür, örneğin bodurluk %2.1'den %1.9'a gerilemiştir. İki ülkede de şiddetli yetersiz beslenme büyük ölçüde azaltılmış, cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranları %90'ların üzerine çıkmıştır.

Bununla birlikte BK'da fazla kilolu oranı her iki dönemde de Almanya'dan yüksektir, üstelik 2015-2025 döneminde Almanya'nın iki katından fazladır. Bu fark iki ülkede beslenme konusunda uygulanan farklı politikalarla ilişkilendirilebilir. BK'da 2018'de yürürlüğe giren ve üreticileri ürünlerindeki şeker içeriğini azaltmaya teşvik eden "Şekerli İçecekler Endüstri Vergisi"nin şeker tüketimini önemli ölçüde

düşürdüğüne dair kanıtlar bulunmaktadır (Luick vd., 2024). BK’de okul yemekleri için belirlenen besin standartları da çocukların sağlıklı gıdaya erişimini garanti altına almada önemli bir rol oynamaktadır. Almanya’da ise bazı eyaletlerde zorunlu standartlar kullanılırken bazı eyaletlerde devlet merkezli regülasyonlar yerine, gönüllü endüstri taahhütleri ve bilinçlendirme kampanyaları gibi müdahale araçları kullanılmaktadır. Güncel araştırmalar Almanya’da çocukların beslenme göstergelerinin gönüllü uygulamaların sürdürüldüğü eyaletlere oranla zorunlu standartların uygulandığı eyaletlerde daha iyi olduğunu göstermektedir (Hundeshagen, Rosmann ve Lindenmeier, 2024).

Korelasyon sonuçları incelendiğinde, 2004-2014 dönemi için kişi başına düşen milli gelir ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı, güçlü ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = .895$, $p = .003$). Gelir eşitsizliği (gini katsayısı) ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasındaki pozitif korelasyon ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = .462$, $p = .296$). Gelir eşitsizliği ile kişi başına düşen milli gelir arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan zayıf bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = .205$, $p = .659$). 2015-2025 dönemi için kişi başına düşen milli gelir ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasında güçlü, pozitif ve istatistiksel anlamlılık sınırında yer alan bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = .702$, $p = .052$). Gelir eşitsizliği ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasında ise güçlü ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiş olup, bu ilişki de istatistiksel anlamlılık sınırındadır ($r = -.638$, $p = .088$). İstatistiksel anlamlılığın sınırda çıkmasının muhtemel nedeni örneklemin küçüklüğüdür. Gelir eşitsizliği ile kişi başına düşen milli gelir arasındaki negatif korelasyon ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = -.245$, $p = .559$).

Korelasyon analizi, 2004-2014 döneminde kişi başı gelir ile cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk oranı arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermekte ($r=0,895$; $p<0,01$) ve Smith & Haddad (2015) gibi araştırmacıların ekonomik kalkınmanın yetersiz beslenmeyi azaltmada önemli bir rolü olduğuna dair iddialarını desteklemektedir. Türkiye’deki bodurluk oranının %11,3’ten %5,3’e gerilemesinin ardında kişi başı milli

gelirin aynı dönemde önemli ölçüde artmış olması da bu iddiayı destekler nitelikte bir veridir. 2015-2025 dönemine ait verilerde gelir ile sağlıklı beslenme arasındaki ilişkinin zayıflaması ($r=0,702$; $p=0,052$) gelir seviyesi belirli bir eşiği aştıktan sonra, mutlak yoksulluğun ötesindeki faktörlerin daha belirleyici hale geldiğinin bir işaretidir. 'Türkiye'de Gini katsayısı 39,0'dan 43,0'a yükselmesine paralel olarak gelir eşitsizliği ile sağlıklı beslenme arasında güçlü bir negatif eğilim gözlemlenmesi ($r=-0,638$), gelir dağılımı adaletsizliğinin toplum sağlığı üzerindeki yıkıcı bir etkisi olduğu iddiasını (Wilkinson & Pickett, 2009) doğrulayan göstergelerden biridir. Bu durum beslenme politikalarının sadece ne kadar ürettiğimiz değil, ürettiğimizi nasıl paylaştığımız sorusunu merkeze alması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada bulgular cılız, bodur veya fazla kilolu olmayan çocuk nüfusunun benzerliği üzerinden sunulduğu halde analiz sonucunda çocuk yetersiz beslenmesinin ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine ve gelir dağılımı adaletine bağlı olarak üç farklı kümede kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. İlk küme Afganistan ve Nijer'den oluşmaktadır. Bu iki ülke yüksek gelir eşitsizliği ve çok düşük kişi başı milli gelir ile karakterizedir. Bu ülkelerde temel problem zaten kıt olan kaynakların da adaletsiz dağılımı ve yoksulluğun derinleşmesidir. İki ülkede de kronik yetersiz beslenme kendini yüksek bodurluk oranları ile göstermekte, bu oranlar Afganistan'da günümüzde de giderek artmaktadır. Bu kümedeki ülkelerdeki çocuklar, sağlıklı büyüme ve potansiyelini gerçekleştirme gibi temel yapabilirliklerden mahrumdur ve bu ülkelerde dağıtımsal adaletsizlik ile tanınma adaletsizliği birlikte deneyimlenmektedir.

İkinci küme Hindistan, Pakistan, Irak, 'Türkiye'den oluşmaktadır. Üst-orta gelir grubunda yer alan bu ülkeler bir yandan geleneksel yetersiz beslenme formları olan cılızlık ve bodurlukla, bir yandan da yeni nesil beslenme sorunu olan fazla kilo ile mücadele etmektedir. Bu gruptaki ülkelerin verileri ekonomik büyümenin yetersiz beslenmeyi kendiliğinden ortadan kaldırmadığını, asıl meselenin büyümenin niteliği ve eşitsizlikle mücadele olduğunu göstermektedir. İkinci kümedeki ülkeler Fraser'ın modelindeki iki

adalet boyutunun birbiriyle nasıl çelişebileceğini göstermektedir, dağıtımsal adaletteki bir gerileme, tanınma temelli bir ilerlemeyi gölgeleyebilmekte veya beslenmenin çifte yükü gibi yeni nesil sorunlara yol açabilmektedir. Nitekim 'Türkiye'de bodurlukta önemli bir azalma kaydedilirken aynı zamanda Gini katsayısı ve fazla kiloluluk oranı da artmaktadır. Hindistan, bodurluğu azaltmada başarılı olsa da artan cılızlık oranı, büyümenin en savunmasız kesimlere ulaşamadığının göstergesi olarak okunabilir. Irak, düşük Gini katsayısının gösterdiği üzere görece adil bir kaynak dağılımı sağlamış ve beslenme göstergelerinde hızlı bir iyileşme kaydetmiştir. Türkiye'nin bodurluğun azaltılmasında kaydettiği ilerlemeye rağmen, %7,5 gibi yüksek bir fazla kiloluluk oranını sürdürüyor olması Popkin ve arkadaşlarının (2020) beslenme geçişi (nutrition transition) teorisini desteklemektedir. Bu teoriye göre, diyetlerin geleneksel gıdalardan, işlenmiş, şeker ve doymuş yağ oranı yüksek gıdalara kayması, yetersiz beslenme ile ilişkili mikro besin eksiklikleri ile birlikte fazla kilo ve obeziteyi de aynı anda tetikleyebilmektedir. Türkiye, her iki sorunun aynı anda görüldüğü beslenmenin çifte yükü olgusunun bir örneğidir.

Türkiye örneğinin bir diğer boyutu da ülkede son on beş yılda artan geniş göçmen, mülteci ve sığınmacı nüfusedir. Bu çalışmada kullanılan ikincil veri kaynakları mülteci veya sığınmacı popülasyonuna ait beslenme göstergelerini ayrıştırmadığı için, bu grubun ülke genelindeki beslenme profili üzerindeki etkisi ölçülememiştir. Ancak, bu durum konunun önemini azaltmamakta, aksine Türkiye'deki beslenme eşitsizlikleri tablosunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Fraser'ın tanınma adaleti kavramının lensinden bakıldığında, mülteci çocukların beslenme yetersizlikleri açısından yüksek risk altında olmasının hem ekonomik yoksunluktan (dağıtımsal adaletsizlik) hem de sosyal ve politik sistemde karşılaştıkları dil engeli, ayrımcılık ve hizmetlere erişimdeki kısıtlardan (tanınma adaletsizlikleri) kaynaklandığı söylenebilir. Mevcut yüksek aşırı kiloluluk oranları ve derinleşen gelir eşitsizliği bağlamında, mülteci nüfusun bu çifte yükü nasıl deneyimlediği—hem bodurluk gibi geleneksel formlar hem de ucuz, işlenmiş gıdalara erişime bağlı olarak fazla kilo—önemli bir araştırma sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de yetersiz beslenmeyle mücadele politikalarının yalnızca alına enerjinin arttırılmasına değil, besin

kalitesine, sağlıklı gıdaya erişime ve savunmasız grupların özgün ihtiyaçlarına da odaklanması son derece önemlidir.

Üçüncü kümeyi oluşturan Almanya ve Birleşik Krallık yüksek kişi başı gelir ve düşük Gini katsayıları ile geleneksel yetersiz beslenmeyi büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Bu ülkelerde dağıtımsal adaletin nispeten sağlanması, mücadelenin odağını tanınma adaleti ve herkes için sağlıklı gıda sistemlerine erişim gibi daha niteliksel boyutlara kaydırmaktadır.

Araştırmanın bulguları Smith & Haddad (2015) ve Van de Pel vd. (2008) gibi çalışmalarda ortaya konan, yetersiz beslenme sorununu çözmek için eşitsizlikleri azaltmaksızın sadece gelir artışının yeterli olmadığı argümanını desteklemektedir. Hindistan'da bodurluğun azalmasına rağmen cılızlığın artması, Türkiye'de yetersiz beslenme konusunda bölgesel eşitsizliklerin sürmesi (Adalı ve Tezcan, 2013), ekonomik büyümenin kendiliğinden beslenme verilerini iyileştirmediğini göstermektedir. Bu değerlendirme, çocuk yetersiz beslenmesiyle mücadelenin derinlemesine bir sosyal adalet meselesi olduğunu göstermektedir. Jaiya, Anjorin ve Uthman'ın (2024) vurguladığı gibi yetersiz beslenmenin önüne geçilebilmesi için bağlama duyarlı politikalar geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bağlama duyarlı politikalar birinci kümedeki ülkeler için insani yardım ve yapısal kalkınma yatırımları, ikinci kümedeki ülkeler için gelir eşitsizliğinin azaltılması ve beslenme geçişi (Popkin, 2017) ile mücadele eden entegrasyon politikaları, üçüncü kümedeki ülkeler için ise gıda politikaları ve regülasyon odaklı müdahaleler olabilir.

Kaynaklar

- Adalı, T., & Tezcan, S. (2013). Sosyal eşitsizliğin bir yansıması: Türkiye’de çocukluk döneminde yetersiz beslenme. *Nüfusbilim Dergisi*, 35, 3–17.
- Dünya Bankası. (2023). World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>. Erişim: 01.10.2025
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2024 Malnutrition. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malnutrition>. Erişim: 01.10.2025
- Fraser, N. (2003). Social justice in the age of identity politics: Redistribution, recognition, and participation. N. Fraser & A. Honneth (Eds.), *Redistribution or recognition? A political-philosophical exchange* (ss. 7–109). Verso.
- Hundesdshagen, C., Rosmann, H., & Lindenmeier, J. (2024). The effect of obligatory versus voluntary school food standard implementation on the fulfillment of the school food standard requirements in Germany. *NFS Journal*, 37, 100197. <https://doi.org/10.1016/j.nfs.2024.100197>
- Jiaiya, M. A., Anjorin, S., & Uthman, O. A. (2024). Income and education disparities in childhood malnutrition: a multi-country decomposition analysis. *BMC Public Health*, 24(1), 2882. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-20378-z>
- Luick, M., Bandy, L. K., Harrington, R., Vijayan, J., Adams, J., Cummins, S., Rayner, M., Rogers, N., Rutter, H., Smith, R., White, M., & Scarborough, P. (2024). The impact of the UK soft drink industry levy on the soft drink marketplace, 2017-2020: An interrupted time series analysis with comparator series. *PloS one*, 19(6), e0301890. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0301890>
- Miyawaki, A., Evans, C. E. L., Lucas, P. J., & Kobayashi, Y. (2021). Relationships between social spending and childhood obesity in OECD countries: an ecological study. *BMJ open*, 11(2), e044205. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-044205>
- Popkin, B. M. (2017). Relationship between shifts in food system dynamics and acceleration of the global nutrition transition. *Nutrition Reviews*, 75(2), 73–82. <https://doi.org/10.1093/nutrit/nuw064>
- Prasad, J. B., Pezhhan, A., & Patil, S. H. (2021). Effect of wealth, social inequality, Mother’s BMI, and education level on child malnutrition in India. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 15(6), 102304. <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2021.102304>
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
- Sen, Amartya (1999) “Commodities and Capabilities”. Oxford University Press India.
- Smith, L. C., & Haddad, L. (2015). Reducing child undernutrition: Past drivers and priorities for the post-MDG era. *World Development*, 68, 180–204. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.11.014>
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2019). Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2019: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1132. Ankara.
- UNICEF. (2023). The State of the World’s Children 2023: For every child, vaccination. UNICEF. <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2023>. 01.10.2025
- Van de Poel, E., Hosseipoor, A. R., Speybroeck, N., Van Ourti, T., & Vega, J. (2008). Socioeconomic inequality in malnutrition in developing countries. *Bulletin of the World Health Organization*, 86(4), 282–291. <https://doi.org/10.2471/BLT.07.044800>
- White, P.A., Awad, Y.A., Gauvin, L. et al. Household income and maternal education in early childhood and risk of overweight and obesity in late childhood: Findings from seven birth cohort studies in six high-income countries. *Int J Obes* 46, 1703–1711 (2022). <https://doi.org/10.1038/s41366-022-01171-7>

